

מילואים הלכות פסח סימן תעה תעו המשך מעמוד 174

סימן תעו

מנהג אכילת צלי בליל פסח

חוששים שנראה כאוכל קדשים בחיץ, כמו שחוששים לעונן הזרוע שבקערה, במבואר לעיל (סי' תעג ס"ק לב), וראה עוד שם.

[משנ"ב ס"ק מז]

סי'קנ"ג (45) וכו', ה"י מוזק ביו"ט ט"ב (46).

(45) ולעשות סימן שהוא בצורת ציור, כתב השריע לעיל (סי' תס ס"ד) שאין לעשות כן, ובאר במשנ"ב שם (ס"ק יד) שכיון שמתהדה בשעת הציור, יוכל לבוא לידי חימוץ.

(46) ורקא באופן שעשה אותיות מדבר אחר ומדבקן למצה וכמו שכתב לעיל (סי' שמ ס"ק טו), אבל כשעשה את האותיות מהמצה עצמה, כתב שם שאין על כך שם כתיבה ולא שייך בזה מוחיקה, וכן כתב הכרזי יוסף שם (ס"ק ו) וכן צידד בשו"ת שבט הלוי (חי"ט סי' עז), לישב את דברי המשגיב, שאף שסתם כאן, על כל פנים בנתנו למה שחילק בסו"י שם בין עשור ממנו לעשוי ממנו אחר, והוסיף, שאם אמר שדברי המשגיב כאן כסתמן שבכל אופן אסור, יש לומר אולי שמשום שזו הדגה של רבים לעשות סימנים במצות, לכך החמירו בפסח שבכל ענין יהיה אסור, כדי שלא יבוא להקל, מאידך, החזיר (ארי"ח סי' סא ס"ק א) כתב שבכל אופן ששובר את האותיות אף אם הן עשויות מהמצה עצמה אסור לעשות כן, וראה מזה שכתבנו במשנ"ב שם.

[משנ"ב ס"ק א]

ובאלו ארצות אין נוהגין לאכל צלי בשני הלילות.

(1) ומעשה הצליה עצמו, כתב הרמ"א לעיל (סי' תסט ס"א) ובמשנ"ב שם (ס"ק ה), שאם הוא גזי שלם על ראשו כרעיו וקרבו, אסור לצלותו בערב פסח אחר חצות או בליל פסח, כיון שעושהו כעין צליית הפסח ממש בזמן הפסח, ולצלות בליל פסח את הזרוע לצורך קערת ליל הסדר, כתב במשנ"ב לעיל (סי' תעג ס"ק לב) שאסור אם אין דעתו לאוכלה למחרת באותו היום, מחמת האיסור לעשות מלאכה שאינה לצורך יום טוב.

[משנ"ב שם]

אף"על"פי שאינו ח"ק להצליה הפסח, שהפסח שצ"לה בקדוה פסול, אפ"ל ה"י יש לאסרו.

(2) ואם אין זו צליה ממש אלא עם מים, כתב בשו"ת שבט הלוי (חי"ט סי' קב אות א) שאף שהחמון קורא לו צלי, מימי כיון שיש בו מים אין זה צלי, אלא שבעשיתו כדאי להוסיף מים יותר מהרגיל, כדי שיהיה ניכר בו מרק ממש.

הלכות פסח סימן תעו תעו המשך מעמוד 174

משתמשים בה גם כוכר לקרבן פסח, ובפרט לדעת הסבורים שבכל כוית מצה שאוכלים בלילה זה מוקיימים מצוה.

[משנ"ב ס"ק נ]

על השבוע.

(3) וטעם הדבר שתיקנו לאכול את קרבן הפסח על השבוע, מבואר בירושלמי (פסחים פ"ו ה"ד) שיש לחוש שאם יאכלנו כשהוא רעב ותאב, שמו יבוא לידי שמירת עצמו, ורש"י (פסחים פו, א ד"ה אין מפטירין) כתב, שאכילת בשר כל הקדשים צריכה להיות דרך חשיבות וגדולה, ולכן גם את קרבן הפסח צריך לאכול בגמר השביעה, כדי שיהנו באכילתו ובכך תחשב כאכילת דרך גדולה, סדרך שהמלכים והמזולים אוכלים. וביאר המרדכי (חסדר בקצרה) שאף הירושלמי מודה לטעם של חשיבות וגדולה, ולא התגרר לטעם נוסף אלא כדי לבאר מדוע הוקדמה אכילת קרבן החגיגה לאכילת קרבן הפסח, ותוספות שם (קכ, א ד"ה מפטירין) כתבו טעם נוסף, שהוא כדי שישאר בפיו טעם פסח ומצה.

[משנ"ב ס"ק נ]

ויאכלנו בהקפדה. וקדוה אכילת האפיקומן, כתב השריע הרב (ס"ד) שיש נוהגים ליטול כשהוא כרוך במטפחת ומשלים אותו לאחוריהם על הכתף והולכים בבית כארבע אמות, ואומרים כך היו אבותינו הולכים משארתם צוררות בשמלותם על שבמם, ולאחר מכן אוכלים אותו. והוסיף שבמדינות אלו אין נוהגים כן.

והקפ החיים (ס"ק א) כתב, שיש שנהגו לומר בשעת אכילתו יזכר לקרבן פסח שהיה נאכל על השבוע.

(5) מבואר מדבריו, שאין איסור לחזור ולאכול בהסיבה, אמנם, לעיל (סי' תעג ס"ק ב) כתב, שאם שכח לאכול בהסיבה, לא יחזור

ויאכלנו, כיון שאסור לאכול אפיקומן שתי פעמים [ראה שו"ת מנחת יצחק חי"ט סי' נז]. תאמר בכך שלשה ביאורים:

א. בשו"ת אסרות משה (ארי"ח ח"ג סי' טו) ביאר, שכאן מדובר כשעדיין לא בייך ברכת המון וגם לא נטל מים אחרונים, ולכן נחשב עדיין כעוסק באכילת האפיקומן, ולפיכך מותר ואף ראוי לו להחמיר ולחזור לאכול אפיקומן בהסיבה. ב. הגרש"ו איערבך (הלכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות קו) ביאר, שכאן מדובר שעדיין לא הפסיק מאכילת האפיקומן ולכן יחזור ויאכלנו בהסיבה. ג. בשו"ת הלכות (תיקונים להוצאה שניה סי' תעב) ביאר, שכאן מדובר במי שעדיין לא הסיח דעתו, ולעיל מדובר שכבר הסיח דעתו ולכן אסור לו לחזור ולאכול אפיקומן.

[שעה"צ ס"ק ז]

וצריך קצת לזכור בפרק לפרט גם האפיקומן.

(6) ומטעם זה כתב הפמ"ג (סי' תפו משב"ז ס"ק יח), שאין לשוח שיחה בטילה עד לאחר אכילת האפיקומן, וכתב הגרש"ו איערבך (הלכות שלמה פסח פ"ט דבר הלכה אות עה) שנתנו שאין נוהגים בכך, שמחמת הקושי שבו לא נתקבלה חומרא זו.

[משנ"ב ס"ק ח]

וקבל לחיוב הפצוה.

(7) יש שנהגו כנגולה לשמירה, לשמור חתיכה מהאפיקומן ולקבץ בה נקב ולתלותה על הקיר, וכתב לקמן (סי' תק ס"ק טו) שאין איסור לעשות נקב זה ביום טוב ואפילו בסכין, אלא יש להחמיר שלא לעשותו בצורת עיגול או בצורת משולש כמנן חד.

[משנ"ב ס"ק ט]

ויקא וקיר נכ"ה.

(8) ומי שאינו יכול להפסיק לאכול את האפיקומן קודם חצות וכבר אבל בסעודה מצה שמורה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (חי"ט סי' מח

הלכות פסח סימן תעה תעו

פז באר הגולה

צ תרסא פקחים
קיד ק פשוט שם
במקרא קיד ר שם

(לה) ואחר-כך נתרפא, חיב לאכל אחר שנתרפא, לפי שאותה אכילה היתה (לט) בשעה שהיה פטור מקל המצות: ו [א] *אכל פחצי זית (מ) וחסר ואכל פחצי זית (מא) וצא, ובלבד שלא ישקה (מב) בין אכילה לחברתה יותר מכדי אכילת (מו) פרס (מג) [ועין לקמן סימן תריב סעיף ג]: ז *לאין חיוב אכילת מצה (מד) אלא בלילה הראשון (מי) (מה) בלבד: הגה (מו) ונהגו לעשות שלש מצות של סדר מעשרין, וזכר ללקמיתו. ועושים בהם (יח) (מז) סימן לידע אינה ראשונה או שנייה או שלישית, ומניחים הראשונה עליונה והשנייה באמצע והשלישית בתחתונה לכריכה, ואם שנה לא עכב (סו) בשם הראשי). ואין איהם גם-כן פסדו (כלבו ואבדוהם). ואם נשברה (מח) אחת מהן לוקחין אותה (יט) לשניה, דבלאו הכי פורסין אותה (אנד). ו'ואף בלילה הראשון (מט) יוצא בביתו. (לשעור פניני, צין לקמן סימן תפ"ו):

תעו מנהג אכילת צלי בליל פסח, ובו ב' סעיפים:

א *מקום (ב) (ב) שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים אוקלים, מקום שנהגו (א) שלא לאכל אין אוקלין, ונהגו שפאו יאמרו בשור פסח הוא. ויבכל מקום אסור לאכל (ב) שיה צלוי (ג) פלו באחד בלילה זה, מפני

שערי תשובה

[א] *אכל פחצי זית כו'. וכתב בשו"ת ש"י ח"ב סימן יח שאם אין לו בליל-פסח רק חצי זית מצה אין חיב לאכל כלל באכילה פחות משע"ב כו'. ע"ש, וכ"כ בקמ"ר בני חיי סימן תעה, ובמח"ב הביא בזה תשובת חכם אהרן ז"ל הוא ז"ל האריך ודקדקו דקמו לענין אסור חייש אסור סוה"ת כמורכב לענין מצוה עכ"פ קצת מצוה איפא. ועין לקמן סימן תפ"ו חס"ב מ"ש פנה:
[ב] *שנהגו, עב"ט. ועין בשו"ת בית-יעקב סימן כד דחזירי ג"כ צלאו ואח"כ צשלו, וע"ש פת"י פת"י, וכתב דאפילו צשלו ואח"כ צלאו צלי-קר אסור משום מראית-עין, ע"ש, וכ"כ מח"ב פ"שם תשובת ח"י. וע"ש שכתב שכל דבר שבקנה שיש בו טריק אפ"י שחטורק מצטטק ולא נשאר להלוותי של טריק אינו צלי אלא פבשיל וקטר:

באר היטב

ג"כ יצא, ח"י, ע"ש: (טז) פרס. הינו מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה. וכתב הט"ו, דאף שכל שלא הפסיק כשעור זה יצא, מ"מ מצוה מן המצוות לבלע פחות מצה וכן סרוך פקשהו כרפס בפנים אמת, כמש"ל סי"ק יג כה"ס ד, ע"ש: (יז) בלבד. ומ"מ חייב לאכל בכל יום פת, אלא שיוצא במצוה צשירה, ר"ן: (יח) סימן. ואין לעשות אותה להכרא, שמששורבין אותה הוי מוחק פ"יט, ופי"א בתשובה סימן קיט. וע"ל סימן שמ ס"ג מש"ש: (יט) לשניה. ובמדינת אלו נוהגין לעשות מוקפה ד' מצות וקורין לרביעי מצות ספקא גדי שאם נאבע סקלה בקטר מהן לוקחין אותה. וע"ה:
[א] שנהגו, וקאלו הארצות אין נוהגין לאכל צלי, למש. וצלאו ואח"כ בשלו קטר, אבל בשלו ואח"כ צלאו צלי-קר יש לאסור מפני מראית-עין:

באר הלכה

במה פוקקים דאין להלק בטה"כ³⁶, אם כן הוא הדין בקרור, ואפ"ל לחי-יעקב שהוא מקל במרור מטעם שהוא מלקח דרבנן, מפל מקום ביה"טוב שני שהוא גם כן דרבנן מורה דאין להלק באכל מצוה וסבור שאינו מצוה, כי חייב דלא ללולי בה: * אין חייב אכילת מצוה וכו'. ומי שאין לו מצוה, לא יצא ביום-טוב חוץ לתחום עבוד זה. ועל-ידי עפ"ים להביאו שרי, ואפשר אף קשלא נביא לו כי אם אנה חצות [ממ"א בטימן העז]:

משנה ברורה

קלל שהוא עושה מעשה המצוה³⁷, (נח) ואפ"ל בלא פסארה עכו"ם ומצדמי טעה, גס"כ"ן לא יצא: ה' (לח) ואחר-כך נתרפא. ור"ע לומר באותו הלילה, דלקטר בודאי אינו מברך שוב ברפת אכילת מצוה, דביום אינה אלא רשות ונדלקמה, ואין משלומין למצוה זו [אחרונים]: (לט) בשעה שהיה פטור וכו'. ור"ע לוטר, שהיה (לט) אז בכלל שוטה ואינו איש: ו [מ] וחסר ואכל וכו'. והוא הדין אפלו לא הפסיק בימים, (מ) אלא ששנה באכילתו את הכזות יותר מכדי אכילת פרס, אין מצטרף יחד ואינו יוצא: (מא) יצא. הינו (מב) בדיעבד³⁸, אבל לכתחלה צריך לאכל פחות ביחד ולבלע: (מב) בין אכילה לחברתה. הלשון אינו מדקדק בל"ק, וצריך שלא ישקה מתחלת אכילה ראשונה⁴⁰ עד סוף אכילה אחרונה יותר מכדי אכילת פרס, (מג) וצין לקמן סימן תריב. מהו שעור פרס⁴¹: ז (מו) אלא בלילה הראשון⁴². דכתב "בערב האכלו מצות", אבל שאר כל הלילות וכל הימים אינו מותר אלא שלא לאכל חמץ. ואף דמח"ב לאכל פת ביום-טוב, כדמוכח בסימן קפה, (מז) יכול לצאת במצוה צשירה, דהינו שגלושה במי-פרות, אבל לחם עני אינו מותר מן התורה כי אם בלילה הראשון, ומשום ספקא דיומא חיב לדין אף בלילה שניה: (מה) בלבד. ובשם הג"ר א כתבו דצלי-פל-פנים מצוה איכא לאכל מצוה כל שבועה⁴³, אלא שאינו חיוב: (מו) ונהגו לעשות וכו'. צין בספר בית-מאיר שמתפקק על המנהג⁴⁴, ובבמה מקומות פה"ס נשמע המנהג: (מז) סימן⁴⁵. ואין לעשות (מג) איהיה להכרא, שבששורבין אותה הוי מוחק ביום-טוב⁴⁶: (מח) אחת מהן. פרוש, אפלו אם (מח) השלישית נשברה, ואם כן מקרימין עקשו השלישית ק"ם לשניה, מכל מקום משום הקדמה למצוה אין צריך לאפות אחרת: (מט) יוצא בביתו. צין בסעיף א ובמשנה ברורה סעיף-קטן ט:

א (א) שלא לאכל וכו'. וקאלו ארצות (ב) אין נוהגין לאכל צלי בשני הלילות⁴⁷, ואפ"ל צלי-קר [פרוש, שצנלה בקרנה בלא מים ושום משקה, אלא מתבשל במהל היוצא ממנו], אף-על-פי שאינו דומה לצלית הפסח, שהפסח שצנלה בקרנה פסול, אפלו הכי יש לאכרו⁴⁸ מפני מראית העין, שלא ישעו להחיר גם צלי-אש. ואפ"ל אם בשלו מתחלה במים ואחר-כך צשאו צלי-קר יש לאכרו משעם זה. ומיהו, לצורך חולה קצת יש להקל בזה. (ג) ואם היה צלוי ואחר-כך בשלו, נטר לכל: (ד) שיה. בין שיה קשבים (ג) או שיה עדים: (ג) פלו

שער הציון

(לח) מן מבאר בר"ן והקרב הפסח: (לט) לאפוקי שומר אברה [וא משמר הפת], אף דהוא גם-כן פטור אז מכל המצוות [ואפ"ל יכול לקום שניהם, אם צריך לטרוח אחר זה, לדעת כמה פוקקים, וכול-עיל בסימן לח, עין שם⁴⁹], אם אכל אז מצוה יצא דני חובתו, דהוא איש, אלא שאז לא הוכחו התורה מפני שהוא עוסק במצוה אמתה. ומכל מקום מספקא אם יוכל אז לברך ברפת אכילת מצוה אשר קדשנו במצוותיו וצנונו וכו' בין שהוא אז אינו מצוה על זה: (מ) מן משמע סת"מית הפוקקים, וכן מוכח ביומא דף פ עמוד ב פרש"י דבזו הפתחיל צוה: צין שם: (מב) מן פתב מן-אברהם בסעיף-קטן ד, וכן קטב ט"ו בסעיף-קטן יא: (מג) מן אברהם ושי"א: (מג) ר"א בתשובה: (מד) אחרונים: (מ) קלו מסגד-אברהם ושי"א: (מ) מן אברהם ועוד הרבה אחרונים, דלא כפרי תוש: (נ) פוקקים:

הלכות פסח סימן תעו תעו

שנראה באוכל קדשים בחוץ. (ד) ג'אם היה מתקף או שחסר ממנו אכר (ה) או שלק בו אכר והוא מחבר, הרי זה מתר במקום שנתגו: הגה ולא יאכל ולא ישפה הרבה יותר מדי, שלא יאכל האפיקומן על (ו) אכילה גסה או לשמפר (ו) וישן מנד (מהר"ל): ב (ח) אפלו בשר עגל ועוף, כל דבר (ט) שטעמן (י) שחיטה, אסור לאכל צלי (י) במקום שנתגו שלא לאכל צלי: הגה נוהגים בקצת מקומות לאכל בפעודה ביצים, וזכר לאבלות: (יא) ונראה לי השעם, משום (יב) שליל (ג) תשעה באב נקבע בליל פסח, ועוד, וזכר לחנוכה. (יג) שהיו מקריבין קרבן פסח. ויש נוהגין שלא לאכל שום טבול בלילה (יד) רק שני טבולים שעושים בספר (מהר"ר):

ג עם עיר ד טו בשם הרד"מ

א הר"ף והרא"ש בסוף פרק ערבי פסחים ודפוסים ב צנזרו לעיל פנימן תעב סעיף זג סיקרא דרבא אלבא דרבי אקשונו שנתה ל"ב וכתב הר"ש שנתן להחמיר, וסוף פוסקים

תעו דיני אכילת אפיקומן, ובו ב' סעיפים:

א *לאחר גמר כל הפעודה אוכלים ממצה השמורה פחת המפה (ב) פזית (ב) כל אחד, וזכר לפסח הנאכל (ג) על השבע. (ד) היאכלנו פחסה (ה) ולא יברך עליו. [*] (ו) *גיהא זחיר לאכלו קדם

שערי תשובה

[*] ויהא זחיר לאכלו קדם תצות. ועין ש"ת פתחיה כפי שישן בע"פ שנת החדשים וסלם לו תלום שצריך להחזיק בו, והבאתי דבריו לצד סימן רפת. ועין בדגול מרכבה שפשוט שמי שארע לו אכס שלא יכול לאכל פריסת המוציא עד תצות לא יברך על אכילת מצה דספק (ב) פזית. והסכמת הגאונים דלכתחלה יש לאכל קשור ב' ויחסי א' וזכר לפסח ונתנה עמו, ולא יאכל על השבע מ"מ בעי שיהא מתאמה לאכל. ב"ח. אל יתקן לו אכילת אפיקומן לטרחא. ופי' סימן תעו בהג"ה שלא יאכלנו על אכילה גסה, דאע"ג שהפסח נאכל על השבע מ"מ בעי שיהא מתאמה לאכל. ב"ח.

באר היטב

צלאו ואח"כ בשלו בין בשלו ואח"כ צלאו, ע"ש: (ג) שחיטה. אכל דגים וביצים צלויים טפחים, אחרונים: (ג) ת"ב. פי' פנו שחל יום א' של פסח וצדו לעולם באותו יום ת"ב, וסימן: "על מצות וקורבים יאכלהו". ועין ת"י. ופשוט דאין חלוק בין ליל א' לליל ב' בכל הע"ל, אחרונים: (ב) פזית. והסכמת הגאונים דלכתחלה יש לאכל קשור ב' ויחסי א' וזכר לפסח ונתנה עמו, ולא יאכל על השבע מ"מ בעי שיהא מתאמה לאכל. ב"ח. אל יתקן לו אכילת אפיקומן לטרחא. ופי' סימן תעו בהג"ה שלא יאכלנו על אכילה גסה, דאע"ג שהפסח נאכל על השבע מ"מ בעי שיהא מתאמה לאכל. ב"ח.

באור הלכה

* ויהא זחיר וכו'. עין משנה ברורה מה שכתבנו שצריך לזהר מאד וכו'. פי' בגמרא איתא, דלדעת רבי אלעזר מן צורה דפסח מן המורה אינו נאכל אלא עד תצות. הוא הדין מצה דאקאש לפסח⁶, ודבר אקאש פליג צלוי וסבר דפסח זמן אכילתו הוא כל הלילה, וממילא הוא הדין מצה זמנה מן המורה הוא כל הלילה, ויש פלגמא בין הראשונים אם הלכה קרבי אלעזר מן צורה משום דיש טרבה סתמי משנה בזה, או כדבר אקאש משום דחלוקה קרבי אקאש סתמי. וצד הרמב"ם והרב המגיד ובעל העטור ואור זרוע בשם הר"י מקורב"ל לפסח דמן אכילת מצה כל הלילה, ויש אומרים דגם דעת הר"ף מן מהשמיט מיטרא דרבא דאמר דאכילת

משנה ברורה

באחד. והינה ראשו על כרעיו ועל קרבו כמו בפסח⁶: (ד) ואם היה מתקף או שחסר וכו'. רוצה לומר, שצלה אוחו כשהוא מתקף, או אפלו כשהוא מחבר, אלא שנתקף ממנו אכר אחד קדם העלילה⁴, ובשעת צלחה הניחו אפלו (ד) וצלאו ביחד: (ה) או שלק וכו' והוא מחבר. רוצה לומר, ואחר-כך צלהו פלו באחד, הואיל ואינו דומה לצלחת הפסח הרי זה מתר בכל זה: (ו) אכילה גסה. והינה שאינו מתאמה כלל לאכל, שאו (ה) אינו עושה מצוה מן המכבד, שאף שאפיקומן הוא זכר לפסח, והפסח נאכל על השבע דתניו שהוא שבע כבד, ולכן אוקלין

האפיקומן אחר גמר הפעודה, כמו שיתבאר בסימן תעו, מפל מקום צריך שיהא לו קצת תאנה לאכל, ואם לאו אין זה מן המכבד. ואם שבע כל-כך עד שנפשו קצה באכילה מרב שבע, אף שדוחק עצמו לאכל (ו) אינו יוצא ידי חובתו כלל במצוה זו, שאכילה גסה כזו אינה נקראת אכילה כלל. כתבו הפוסקים: אל יהיה אכילת אפיקומן עליו לטרה, דעל-ידי-זה אין מתקנים המצוה מן המכבד: (ז) וישן מנד. ותניא בתוספתא: (ח) חייב אדם לעסק בהלכות פסח כל הלילה⁶: ב (ח) אפלו בשר עגל ועוף, רוצה לומר, אף שאין הפסח בא מהם, מפל מקום אסור לאכלו צלי, לפי שהעולם יטעו בין צלי לצלי ובוואי להחמיר גם בשור צלוי מפקשים ונעים: (ט) שטעמן שחיטה. לאפוקי (ס) דגים וביצים מתר לאכלם צלויים בכל מקום, לפי שאין דומין כלל לבשר ולא יטעו בהם. ואפלו הביצה שפניחים על הקערה מתר על-ידי צלי ולאכלה⁶ [ט"ז]: (י) במקום שנתגו שלא וכו'. אכל במקום שנתגו לאכל צלי, מתר לאכל (ט) אפלו עגל שצלוו בלו פאחד, דאין הפסח בא ממנו: (יא) ונראה לי השעם וכו'. והגמ"ר פתב עוד טעם, מפני שהביצה הוא זכר לחגיגה⁷, וכמבאר לעיל בסימן תעו סעיף ד, ועל-פ"ן צריך לאכלו גם-פ"ן: ומה שאין אוקלין הזרוע, לפי שעושוין אותו צלי, כמו שכתב בסימן תעו, ואין אוקלין צלי, ויוצאין באפיקומן שאוקלין, עד כאן דבריו. ולפי זה נראה דיהיה לאכל גם בליל ראשון אותה ביצה שעל הקערה, ושאר ביצים שאוקלין הוא משום שנתמרחב המנהג: (יב) שליל תשעה באב נקבע וכו'. פריש, כמו שחל יום ראשון של פסח, יהיה לעולם באותו יום תשעה באב, וכמבאר לעיל בסימן תכח⁸, עין שם: (יג) שהיו מקריבין. ויתאבלין על זה⁹, ולפי טעם זה שך המנהג גם ביום השני [ח"ו], וכן הוא גם-פ"ן לטעם הגמ"ר הנזכר לעיל. ומפל מקום צריך לידע, שכל הטעמים, הביצים שאוקלין בחוף הפעודה (י) הוא רק זכר בעלמא, ודלא בהמונן שחושבים זה למצוה ומתמת זה ממלאים פרוסם עד שאוקלין אפיקומן על אכילה גסה, ולכן צריך אדם לידע בנפשו [ח"א]: (יד) רק שני טבולים¹⁰. ומה שטובלין גם המרוד שעל הקריבה בחרסת, אין זה טבול שלישי, דהוא רק משום ספק בלבד [ט"ז בסימן תעו]:

א (א) פזית. ולכתחלה טוב (ב) שיקח שני יתיים¹¹, אחד זכר לפסח¹² ואחד זכר למצוה הנאכלת עמו: (ב) כל אחד. ואף (ג) נשים חלכות בזה: (א) על השבע¹³. ועין לעיל בסימן תעו סעיף א בהג"ה ובמה שכתבנו שם במשנה ברורה: (ד) היאכלנו פחסה¹⁴. ובדיעבד אם שכח ונאכל בלא תסבה, (ג) אינו צריך לחזור ולאכל (ז) אם קשה עליו האכילה¹⁵: (ה) ולא יברך עליו. שהיה רק לזכר, וכנ"ל. כתב של"ה: ראיתי מבני עזריה שהיו מנשקין המצות והמרור, וכן תסבה בכניסתו וביציאתו, וכן ארבעה מינים שבלולב, והכל לחבור המצוה¹⁶, ואשרי מי שעובד ה' בשמחה: (ו) ויהא זחיר וכו'¹⁷. שפינן שהוא זכר לפסח צריך לאכלו בזמן פסח, והפסח אינו נאכל אלא עד תצות.

שער הציון

(ד) גמרא: (ה) פוסקים: (ו) סג"אבנהם וכו': (ז) מבאר הגמ"ר: (ח) פוסקים: (ט) ותוספתא ביצה פרק ב, והובא גם בירושלמי: (י) ובפרט לפי טעם הגמ"ר הוא רק לביצה אחת שפנה על הקערה: (ב) אחרונים: (ג) פניל בסימן תעב סעיף יד: (ג) פרי תדש, שפמך דריעבד על דעת הרמב"ם, עין שם: (ד) שטרעה רש"י ורשב"ם משמע דאפיקומן יוצאין עמם המצוה דאכילת מצה אלא שמתקנו לברך בתחלת הקערה, וצריך באמת לבטל בברכה לקטר גם האפיקומן¹⁸, ולדידהו תבדאי צריך לחזר ולאכל בהפסח:

הלכות פסח סימן תעו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

דְּהֵינּוּ רֵאשׁוּ עַל כְּרָעוֹ וְעַל קָרְבוֹ כְּמוֹ בְּפֶסַח⁶³.

3) ואפילו אם צלאו כמה ימים קודם הפסח, כתב לעיל (סי' תסט ס"ק ה) שאסור לאוכלו. ובטעם האיסור כתב השריע שם (סי"א), שהוא נראה כאוכל קדשים בחוץ. ומטעם זה, אף אסר השריע (שם) לומר 'בשר זה לפסח' על שום בהמה, בין חיה בין חוטה, לפי שנראה שהקדיש אותה מוחים לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ, אלא יאמר 'בשר זה ליום טוב'. וכתב במשניב שם (סי' א) שהוא רק דין לכתחילה, אבל בדיעבד אין לאסור משום כך את הבשר באכילה, וראה שם פרטי דין זה.

[משנ"ב ס"ק ז]

אֵלָּא שְׁנַתְּמָן מִמֶּנּוּ אֶבֶר אֶתְּד קָדָם הַצֵּלָה⁶⁴.

4) ואפילו אם חסרים ממנו רק המעיים שאינם חשובים, כתב הערוך השלחן (סי' א) שכיון שאין זה כקרבן פסח, מותר לאוכלו במקום שנהגו.

[משנ"ב ס"ק ז]

הֵבֵב אֶתְּם לְעֶסֶק בְּהִלְכוֹת פֶּסַח עַל הַצֵּלָה⁶⁵.

6) וחייב זה מבואר בשו"ע לקמן (סי' תפ"א ס"ב) שהוא עד שתחטפונו שינה. ובגדר שיעור זמן זה, דעת הגר"מ קרליץ (חוט שני פסח פי"ז ס"ק כו) שאין הכונה שחייב לעסוק בסיפור יציאת מצרים עד שירדם ממש שאז נחשב הוא כאנס שנפטר מחובת הסיפור, אלא שהוא הזמן שבו ראוי ללכת לישון, שכשהשינה טורדתו באופן שראשו כבד עליו ראוי ללכת לישון. וכן דעת הגר"ש אלישיב (הגדה של פסח על פי פסקיו עמ' 27) שאין הכונה עד שירדם ממש על השולחן, שהרי חייב עדיין לקרוא פרשה ראשונה של קריאת שמע על המיטה ולומר ברבת המפיל.

ומה שכתב שחייב לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה, אף שכתב לקמן (סי' תעו ס"ק ו) שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות, ומאד צריך להיזהר שלא לאחר את אכילת המצה שהיא זכר לפסח עד אחר חצות, ומצות סיפור יציאת מצרים הרי כתב המג"א (סי' תפ"א ס"ק א) שהיא תלויה בזמן אכילת מצה, ביאר הקהלות יעקב (ברכות סי' ד) שאף לפי רבי אלעזר בן עזריה שהמצה דאורייתא לספר ביציאת מצרים זמנה הוא רק עד חצות, מי"מ חידוש חכמים שמצה להרבות בסיפור כל הלילה, אפילו לאחר זמן החיוב דאורייתא.

ואם מרגיש שאם יתעכב מלישון כדי לספר בסיפור יציאת מצרים, יפריע לו הדבר למחרת בתפילות שחרית, דעת הגר"ש אלישיב (שם) שוראי צריך ללכת לישון מיד.

[משנ"ב ס"ק ט]

וְאֵפֶלֶוּ הַבִּיצָה שְׁמֵינִיחִים עַל הַקְּעָרָה מִתּוֹ עַל־יָדַי צְלִי וְלֶאֱכֹלָהּ⁶⁶.

6) ומשום כך מבואר לעיל (סי' תעג ס"ק לב) שמותר לצלות את הביצה בלילה פסח, אמנם אם דעתו שלא לאוכלה עד הלילה השני, אסור לצלותה בלילה הראשון, משום שאסור לעשות מלאכה ביום טוב כשאינה לצורך אותו היום.

[משנ"ב ס"ק יא]

וְהִגְדִּי"א כְּתִב עוֹד טַעַם, מִפְּנֵי שֶׁהַבִּיצָה הוּא זָכָר לְחִיגָה⁶⁷.

7) ובביאור דברי הגר"א, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' קנו) שגם הרמ"א סובר שנהגו לאכול את הביצה זכר לחיגה, מי"מ יש לחוש שמא יאמרו שהקדיש אותה לקרבן חגיגה, ולכן כתב

הרמ"א שכיון שיש באכילתה עוד טעם משום אבלות, שוב אין זה נראה שאוכלה זכר לחיגה. אמנם הגר"א סובר שאין חשש שיאמרו שהקדישה לקרבן חגיגה, ועל כן אין צורך בטעם של זכר לחורבן כדי להתיר את אכילתה, ומשום כך כתב שטעם אכילתה הוא זכר לחיגה. והוסיף האגרות משה, שלדברי הגר"א אין טעם למנהג לאכול ביצים אחרות מלבד זו שבקערה [שכתב המשניב שהשתרבו המנהג לאכול שאר ביצים]. כיון שלפי טעמו שהוא משום זכר לחיגה ואין בו משום אבלות כלל, אין ענין באכילת ביצים אחרות.

והחיי אדם (כלל קל סי' ו) כתב, שהטעם שלוקחים לתבשיל שני ביצה, הוא משום שבלשון תרגום היא נקראת 'ביעא', כלומר שבעי רחמנא ופרקינן [דהיינו, רצה הקב"ה וגאלנו]. וביאר בשו"ת אגרות משה (שם), שהחיי אדם מסכים לדעת הגר"א שיש לאכול את הביצה, אלא שהוא סובר שהגר"א אינו מסכים כלל לטעם של זכר לאבלות, ועל כן הוצרך לבאר טעם אחר מדוע לוקחים דוקא ביצה. וטעם נוסף לאכילת ביצים, כתב הפמ"ג (משנ"ב ס"ק ג) שהוא זכר לאבלות על אברהם אבינו שנפטר בערב פסח.

[משניב ס"ק יב]

פְּרוֹשֵׁ, כְּמוֹ שֶׁחֵל יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, יִהְיֶה לְעוֹלָם בְּאוֹתוֹ יוֹם הַשְּׁעָרָה כְּבָב, וְכַמְבָּאָר לְצִיל כְּסִימָן תַּחַח⁶⁸.

8) והשו"ע שם (סי' ג) נתן סימן לקביעת המועדים בימי השבוע, ותחילת הסימן היא א"ת, כלומר שהיום בשבוע שבו יחול יום א' של פסח הוא היום בשבוע שבו יחול תשעה באב, ויש לכך רמז בכתוב "על מצות ומרחיים יאבלהו".

[משנ"ב ס"ק יג]

וּמִתְאַבְּלִין עַל זֵה⁶⁹.

9) ואף שאוכל את הביצה זכר לחורבן, כתב הכף החיים (סי' כד) שלא יאמר על אכילתה 'זכר לחורבן', שאסור לומר כן משום דרכי האמורי.

[משנ"ב ס"ק יד]

רַק שְׁנֵי טַבּוּלִין⁷⁰.

10) ובטעם הדבר כתב השו"ע הרב (סי' ז), שהוא כדי שיהא ניכר ששני טיבולים אלו הם לשם מצוה.

סימן תעו

דיני אכילת אפיקומן

[משנ"ב ס"ק א]

וּלְבַתְּחִלָּה טוֹב שְׂיִקַּח שְׁנֵי זֵיתִים⁷¹, אֶתְּד זָכָר לְפֶסַח⁷².

1) והאוכל שני זיתים לאפיקומן, הורח הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פי"ט סני"ד) שלא יאכלם בבת אחת אלא בזה אחר זה, שהרי הטעם שלוקחים שני כזיתים הוא כדי לצאת ידי שתי הדעות שהובאו בב"ח בטעם אכילת אפיקומן, או זכר לפסח, או זכר למצה הנאכלת עם הפסח. אכן, מנהג החתם סופר היה לבלוע את שני הכזיתים בבת אחת (מנהגי החתם סופר פי"י אות יז).

2) ואף שאין דמיון בין המצה לבשר הפסח, ביאר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם ארחות הלכה הע"י 352) שכיון שהמצה היא המאכל היחיד בזמן הזה שיש מצוה דאורייתא באכילתה, **המשן במילואים עמוד 36**

